

«شناسایی الگوی روابط فرا رشته‌ای مقالات تألیفی پنج نشریه هسته رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران با سایر رشته‌ها طی دوره دهساله ۸۳ - ۱۳۷۲»

سیامک محبوب*

دانشجوی کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
دانشگاه تربیت مدرس

اکنون فقط عوامل درونی، موجب تغییر و تحول رشته‌ها نمی‌شوند، بلکه عوامل پیچیده و چندبعدی بسیاری از حوزه‌های مختلف در مقابل حوزه‌های علمی قرار گرفته‌اند. به نظر می‌رسد که حضوری پویا و مستمر در این گستره، رشد، تکامل و غنای هر یک از رشته‌ها را می‌طلبد. بدین منظور بهره‌مندی از یافته‌های حوزه‌های دیگر می‌تواند در رشد و غنی‌شدن حوزه‌های علمی مفید باشد. یکی از شیوه‌های زمینه‌ساز این بهره‌مندی می‌تواند گذشتن از مرزهای موجود میان رشته‌ها و آغاز ارتباطی آگاهانه و اثرگذار باشد.

کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز به‌منزله حرفه و رشته‌ای دانشگاهی، بی‌نیاز از چنین رویکردهایی نیست و در چارچوب تعاریف و ابعاد نظری و فلسفی خود، برای رویارویی با مسائل پژوهشی، آموزشی و کارکردی و به‌منظور غنای بیشتر نیازمند رشته‌های دیگر است. این رشته به‌دلیل ارتباط با سایر رشته‌ها، قابلیت تلفیق ایده‌های مرتبط و ترکیب عملکردهای مختلف پژوهشگران از حوزه‌های مختلف دانش را دارد. همچنین در غشای خارجی پیکره گوی‌وار عظیم دانش وظیفه ایجاد پیوند میان رشته‌ها را بر عهده دارد. به‌نظر می‌رسد که ماهیت خدمات این حوزه به‌گونه‌ای است که شناخت صحیحی از حوزه‌های دیگر و ضرورت‌هایشان لازم است و رسیدن به چنین درکی شاید با اتخاذ رویکردی فرارشته‌ای در ارتباط این رشته با رشته‌های دیگر امکان‌پذیر شود.

تعریف مسئله

بررسی ارتباطات فرارشته‌ای کوششی است که از طریق آن می‌توان بازتاب عملکردهای داخلی رشته دانشگاهی و حوزه پژوهشی را برآورد کرد. مطالعه روابط فرارشته‌ای که جزئی از فلسفه هر رشته است، وجوه مختلفی دارد. از این‌رو مطالعه ارتباطات فرارشته‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی و بررسی گرایش‌های موضوعی این رشته در تحلیل نحوه و میزان تأثیرپذیری آن از تغییرات کلی شکل گرفته در علم و فرآیند رشد و تکامل این رشته مفید بوده و می‌تواند زمینه نقد و بررسی عملکردهای آن در همکاری با رشته‌های دیگر و میزان و الگوی وامداری نسبت به سایر رشته‌ها را فراهم کند. علاوه بر آن نتایج حاصل از چنین بررسی‌هایی می‌تواند در صورت‌بندی طرح‌های نو برای آموزش، پژوهش و حل مسائل و معضلات رشد کتابداری و اطلاع‌رسانی و حرکت به سوی پویایی آن مفید باشد. پژوهش حاضر در نظر دارد به بررسی الگو و میزان وامداری رشته

قنابوز چیان، غزاله. «شناسایی الگوی روابط فرارشته‌ای مقالات تألیفی پنج نشریه هسته رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران با سایر رشته‌ها طی دوره دهساله ۷۳ - ۸۲». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی، ۱۳۸۵.

چکیده پایان‌نامه

پنج نشریه کتابداری، کتابداری و اطلاع‌رسانی، فصلنامه کتاب، پیام کتابخانه و فصلنامه علوم اطلاع‌رسانی در دوره دهساله ۷۳ - ۸۲، ۶۷۹ مقاله تألیفی دارای مأخذ را منتشر کرده‌اند که در مجموع دارای ۷۲۳۴ استناد است. هدف از این پژوهش بررسی الگو و میزان استناد این مقالات به سایر رشته‌ها طی ده سال بوده است. در این مطالعه، سهم انواع محمل‌های اطلاعاتی مورد استناد، سهم استناد به منابع تألیفی و ترجمه‌ای و مؤلفان پر استناد بررسی شده است. روش تحلیل استنادی برای تحقق هدف این پژوهش در بررسی ۷۲۳۴ استناد بدست‌آمده از این مقالات مورد استفاده قرار گرفته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که میزان و الگوی پیوندهای فرارشته‌ای طی دوره مورد مطالعه یکسان نبوده و ۲۷/۷ درصد استنادات به منابع رشته‌های دیگر بوده و بیشترین استناد مقالات تألیفی نشریات مورد بررسی به علوم کامپیوتر اختصاص داشته است. علوم تربیتی و جامعه‌شناسی به ترتیب دومین و سومین رشته‌های پر استناد بوده و بیشترین میزان پیوندهای فرارشته‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی به سال ۱۳۸۰ مربوط بوده است. کتاب‌ها بالاترین سهم از انواع محمل‌های اطلاعاتی مورد استناد در پیوندهای فرارشته‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی را دارا بوده و به منابع فارسی بیش از منابع زبان‌های دیگر استناد شده است. در مجموع منابع تألیفی در مقایسه با منابع ترجمه‌ای سهم بیشتری داشته‌اند. کلید واژه‌ها: روابط فرارشته‌ای، کتابداری و اطلاع‌رسانی، مقالات، نشریات هسته و تحلیل استنادی.

مقدمه

جهان علم در دوره‌ای به‌صورت یکپارچه قلمداد می‌شد. با پیشرفت، توسعه و رشد موضوع‌ها و رشته‌های مختلف، تخصص‌گرایی وارد فرآیند علم شد. این تخصص‌گرایی و توسعه علمی، خود به‌گونه دیگری موجب بازگشت به یکپارچگی علم، ولی این بار با پاره‌های غنی علمی شد. همچنان که وقتی علوم از فلسفه جدا شدند، تفکر مستقل شدن بر حوزه‌های علمی حاکم بود، اما دیری نپایید که علوم خود را نیازمند یکدیگر یافتند.

علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی به دلیل ارتباط با سایر رشته‌ها، قابلیت تلفیق ایده‌های مرتبط و ترکیب عملکردهای مختلف پژوهشگران از حوزه‌های مختلف دانش را دارد

کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران به حوزه‌های علمی دیگر، از طریق تحلیل استنادی مقالات پنج نشریه هسته این رشته طی دوره ده‌ساله (۷۳ - ۸۲) پرداخته شد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

آگاهی از الگوها و تحولات ارتباطات فرارشته‌ای، کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌تواند در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آینده آموزشی و پژوهشی مفید باشد و بستری مناسبی را برای همکاری‌های مفید، مدیرانه و آگاهانه با رشته‌های دیگر فراهم کند. همچنین، بررسی نتایج این پژوهش ضرورت‌ها و رویکردهای رشته را در دوره زمانی موردبررسی مشخص می‌کند. از این طریق شاید تصویر روشن‌تری از جایگاه کتابداری در میان رشته‌های دیگر برای پژوهشگران، کتابداران و سیاست‌گذاران در طول زمان ترسیم شود.

هدف پژوهش

نگارنده هدف پژوهش را کشف میزان و الگوی وامداری رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی به سایر رشته‌ها از طریق مطالعه و بررسی مقالات مجلات هسته این رشته ذکر می‌کند و دلیل انتخاب مقالات را نقش ارزنده آنها در تبادل یافته‌های تولیدات علمی، تبادل سریع تر یافته‌ها و انعکاس تأثیر این یافته‌ها بر یکدیگر بیان می‌کند.

پرسش‌های تحقیق

پرسش اصلی تحقیق این است که کتابداری و اطلاع‌رسانی چقدر وامدار رشته‌های دیگر است؟

در این تحقیق منظور از روابط فرارشته‌ای، راه یافتن آثار و منابع سایر رشته‌ها به فهرست مآخذ مقالات رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی بیان شده است و نشریات هسته، نشریاتی‌اند که در حال حاضر بیش از نیمی از مقالات هر شماره آنها به مباحث کتابداری و اطلاع‌رسانی اختصاص دارد.

مبانی نظری

محقق در مبانی نظری، پس از بیان مقدمه‌ای درباره لزوم بررسی و تحلیل اجزای دانش و نیز تلفیق این اجزا در بطن دانش‌های دیگر، به بررسی علت شکل‌گیری حوزه‌های میان‌رشته‌ای پرداخته است.

وی دو علت اصلی رویکردهای میان‌رشته‌ای را نیاز به حل مسائلی که رشته‌های علمی نتوانستند پاسخ و راه‌حل‌های مناسبی برای آنها پیدا کنند و نیاز به وحدت‌بخشی به دانش در عصر تخصص‌گرایی بیان کرده است. سپس به بررسی مطالعات میان‌رشته‌ای در کتابداری پرداخته و لزوم تغییر در رده‌بندی رشته‌ای را که در قرن نوزدهم وضع شده است، بیان می‌کند.

در ادامه می‌خوانیم: به‌طور خاص مطالعه ویژگی‌های استنادی تولیدات علمی حوزه‌های میان رشته‌ای می‌تواند اطلاعات ارزشمندی را برای کتابداران به‌خصوص برای بهبود فرایند مجموعه‌سازی و خدمات مرجع فراهم کند. همچنین آنان را در مدیریت پراکندگی اطلاعات درباره حوزه‌های میان‌رشته‌ای یاری دهد. چنین بررسی‌ای می‌تواند اطلاعاتی درباره میزان استناد به موضوع‌های مختلف و چگونگی استفاده از منابع گوناگون را فراهم کند. علاوه بر آن نتایج این بررسی‌ها، پژوهشگر را در نحوه انتخاب موضوع‌ها و نوع منابعی که باید تهیه نماید، کمک می‌کند. کتابداران با چنین رویکردی و با سنجش دقیق استنادات پژوهشگران می‌توانند از طریق آشنایی با فعالیت‌های فکری آنان، به درک بهتری از نیازهای آینده‌شان برسند.

مروری بر مطالعات پیشین

محقق در بخش مروری بر مطالعات پیشین، ابتدا به مطالعات خارجی

بیشترین سهم منابع مورد استناد در پیوندهای فرارشته‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی به علوم اجتماعی اختصاص یافته است و علوم کاربردی دومین حوزه موضوعی پر استناد در پیوندهای فرارشته‌ای کتابداری است

شیوه گردآوری داده‌ها

ابتدا کدهایی برای شماره‌های مختلف هر عنوان نشریه در نظر گرفته شده و اطلاعات کتاب‌شناختی هر یک در فیش‌های جداگانه وارد شده است. سپس یک کد مرتبط نیز برای مقالات تألیفی دارای فهرست مآخذ، در هر نشریه معین و اطلاعات کتاب‌شناختی آنها نیز به فیش‌ها منتقل یافته است. در مرحله پایانی مشخصات کتاب‌شناختی منابع مورد استناد هر یک از مقالات جداگانه و همراه با کد مقاله روی فیش‌ها ثبت شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌ها با طی این مراحل تجزیه و تحلیل شده‌اند: ثبت استنادها در فیش‌ها؛ تشخیص تألیف یا ترجمه بودن زبان مآخذ؛ تکمیل اطلاعات کتاب‌شناختی ناقص با استفاده از کتاب‌شناسی‌های مختلف موجود؛ و تعیین موضوع مآخذ که اصلی‌ترین گام تحلیل داده‌ها بوده است. موضوع‌ها به دو دسته کتابداری و غیر کتابداری تقسیم شده‌اند و برای تعیین حوزه‌های موضوعی، رده‌بندی دهدهی دیویی مبنای اصلی انتخاب بوده است. موضوعات ذیل هر یک از رده‌های اصلی با دفترچه راهنمای انتخاب رشته مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (سازمان سنجش آموزش کشور) تطبیق داده شده و فهرستی از رشته‌های دانشگاهی به‌دست آمده است.

نکات زیر نیز در تجزیه و تحلیل لحاظ شده است:

- مقوله نشر به‌علت اینکه یکی از دروس تخصصی کتابداری است، از جایگاه خود در رده‌بندی به مقولات رشته انتقال یافته است؛
- کتاب‌شناسی‌ها از رده «۰۱۰» به تقسیمات کتابداری افزوده شده‌اند.
- ادبیات کودکان به دلیل اینکه از سرفصل‌های دروس کتابداری بوده، جزو مقولات این رشته محسوب شده است؛
- تعداد استنادها به تفکیک موضوع‌ها، سال انتشار مقاله استنادکننده، زبان منبع مورد استفاده، ترجمه یا تألیف بودن و پر استنادترین نویسندگان، شمارش شده و داده‌های آماری به‌دست آمده است.

یافته‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل آنها

در فصل چهارم که به یافته‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل آنها اختصاص دارد، محقق به نتایج رسیده که خلاصه آنها از این قرار است:

- طی ده سال میزان استناد مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی به

در این زمینه پرداخته و به این آثار اشاره کرده است: دو اسپیرتو (۱۹۷۸)؛ افشارپناه (۱۹۸۴)؛ چنگ (۱۹۹۰)؛ رایس (۱۹۹۰)؛ اسمیت (۱۹۹۲)؛ بگتول (۱۹۹۵)؛ مهیر (۱۹۹۶)؛ باردل و کوبار (۱۹۹۸)؛ پالمیر (۱۹۹۸)؛ داول (۱۹۹۹)؛ رامش (۲۰۰۰)؛ شاما (۲۰۰۰)؛ و مک‌نیکل (۲۰۰۳). وی سپس در زمینه مطالعات ایرانی به معرفی این آثار پرداخته است: محمدرزاده (۱۳۷۶)؛ جمالی مهمویی (۱۳۷۸)؛ آزاد و منصوریان (۱۳۸۰)؛ رهادوست (۱۳۸۲)؛ و داورپناه (۱۳۸۳).

در پژوهش‌های ایرانی، آن دسته از پژوهش‌هایی که از روش تحلیل استنادی استفاده کرده‌اند، غالباً برای سنجش وضع استناد، از شیوه‌های استناد و میزان رعایت استانداردهای استنادی بهره‌برده‌اند و آن دسته از این پژوهش‌ها که استنادات را از نظر موضوعی نیز مدنظر قرار داده‌اند، فقط تنوع موضوعی استنادهای موردبررسی را تبیین کرده‌اند و تحلیل موضوع‌ها با رویکرد ارتباطات فرارشته‌ای صورت نگرفته است. فقط یک پژوهش با رویکردی نزدیک به رویکرد پژوهش حاضر صورت گرفته که در آن جامعه آماری متفاوتی در دوره زمانی متفاوت بررسی شده است.

روش تحقیق

روش این تحقیق، تحلیل استنادی است. فرضی که مبنای روش‌های مختلف تحلیل استنادی قرار گرفته و احکام متعدد و متنوعی را سبب شده، این است که میان سند و متن نوعی رابطه محتوایی وجود دارد و متن کم و بیش به همان موضوعی می‌پردازد که سند به آن پرداخته است. تحلیل استنادی با مطالعه استناد مورد استفاده هر نوشته علمی و چگونگی ربط موضوع، زبان و وجوه دیگر آن با سایر آثار علمی به نوع و میزان پیوندها و روابط میان دانشمندان از طریق آثار و نوشته‌هایشان می‌پردازد. به جای مطالعه مستقیم علوم یا مطالعه افراد می‌توان به مطالعه استنادهای متون پرداخت و دریافت که ۱. تحولات علمی چگونه صورت می‌گیرد و مسیری که هر رشته علمی طی می‌کند، چیست؛ و ۲. الگوی واقعی کسب اطلاعات یا گسترش یافته‌های علمی و فنی چگونه است.

جامعه مورد مطالعه

جامعه مورد مطالعه پژوهش شامل تمام استنادات مقالات تألیفی مندرج در پنج نشریه موردبررسی از ابتدای سال ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۲ است که عبارت‌اند از: پیام کتابخانه؛ از بهار ۷۳ تا زمستان ۸۲، ۳۱ مجلد؛ فصلنامه کتاب؛ از بهار ۷۳ تا زمستان ۸۲، ۳۳ مجلد؛ کتابداری؛ از سال ۷۴ تا سال ۸۲، ۱۳ مجلد؛ فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ از زمستان ۷۶ تا زمستان ۸۲، ۲۳ مجلد؛ علوم اطلاع‌رسانی؛ از زمستان ۷۳ تا زمستان ۸۲، ۲۲ مجلد.

۷۲۳۳۴ استناد استخراج شده از ۶۷۹ مقاله تألیفی موجود در پنج نشریه بررسی شده است.

هدف پژوهش حاضر کشف میزان،
و الگوی و امرداری رشته کتابداری و
اطلاع‌رسانی به سایر رشته‌ها از طریق
مطالعه و بررسی مقالات مجلات هسته
این رشته می باشد

و امرداری رشته کتابداری به علوم کامپیوتر و کمترین سهم به ریاضی اختصاص دارد؛

- در توزیع فراوانی و تنوع محمل‌های اطلاعاتی مورد استناد کتابداری و اطلاع‌رسانی در پیوندهای فرارشته‌ای، به ترتیب کتاب‌ها و مقالات بیشترین سهم را داشته‌اند. در سال‌های پایانی از میزان استناد به کتاب کاسته شده و روند استناد به مقالات افزایش یافته است؛

- توزیع فراوانی و تنوع محمل‌های اطلاعاتی مورد استناد به تفکیک رشته‌های استنادشده، نشان می‌دهد که بیشترین استناد به کتاب، در رشته ادبیات بوده و بیشترین استناد به مقاله در رشته کامپیوتر بوده است؛

- در مجموعه کل استنادهای منابع فارسی‌زبان، منابع تألیفی سهم بیشتری را در و امرداری کتابداری و اطلاع‌رسانی به سایر رشته‌ها داشته است؛

- بیشترین سهم استناد به منابع فارسی‌زبان در پیوندهای فرارشته‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی به رشته علوم تربیتی بوده است؛
- پر استنادترین رشته در منابع انگلیسی زبان به رشته علوم کامپیوتر اختصاص دارد؛

- نشریه فصلنامه کتاب، سهم بیشتری از استنادات فرارشته‌ای را به خود اختصاص داده و بیشترین استنادات این نشریه به علوم کامپیوتر بوده است. نشریه پیام کتابخانه بیشترین پیوند را با رشته علوم کامپیوتر، علوم تربیتی و ادبیات داشته است. در پیوندهای فرارشته‌ای نشریه کتابداری منابع رشته علوم تربیتی و ادبیات بیشترین سهم را داشته‌اند. مقالات تألیفی نشریه کتابداری و اطلاع‌رسانی بیشترین گرایش را در استناد به منابع علوم تربیتی و جامعه‌شناسی داشته‌اند؛
- پر استنادترین مؤلفان مجموعه منابع فارسی و عربی زبان، الوین تافلر و مهدی محسنیان‌راد از رشته جامعه‌شناسی و ارتباطات بوده‌اند و مقام دوم به‌طور مساوی به شاپور اعتماد و جان بست اختصاص یافته است.

پیشنهادهاى تحقيق

محقق در فصل پنجم، «نتایج و پیشنهادها»، بعد از بررسی خلاصه فصل قبل پیشنهادهای اجرایی خود را چنین بیان می‌کند:

۱. در انتخاب دروس انتخابی یا گرایش‌ها، میزان و سهم استنادها از لحاظ رشته و حوزه موضوعی مدنظر قرار گیرد؛

۲. از مبانی و مفاهیم رشته‌هایی که سهم بیشتری در روابط بین رشته‌ای دارند برای مباحث دروس اختصاصی استفاده شود؛

۳. رویکردهای موضوعی پایان‌نامه‌ها با توجه به اولویت‌ها و نسبت‌های بالاتر روابط بین‌رشته‌ای باشد؛

وی سپس برای پژوهش‌های آتی این پیشنهادها را نیز مطرح می‌کند:

۱. بررسی میزان و الگوی و امرداری پنج رشته پر استناد شناسایی شده در این پژوهش نسبت به کتابداری و اطلاع‌رسانی؛

منابع این رشته، بیش از سایر موضوع‌ها بوده است؛
- به‌طور کلی در ده سال مورد مطالعه میانگین استناد به منابع حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در هر سال تقریباً دو برابر میانگین استناد به منابع حوزه‌های دیگر بوده است؛

- همواره منابع کتابداری و اطلاع‌رسانی بیش از متون سایر حوزه‌های موضوعی تألیف مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد استناد واقع شده‌اند و پیوسته در هر دو مجموعه تعداد استنادات در این ده سال افزایش یافته است؛

- در منابع مورد استناد غیر از حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی طی ده سال، علوم اجتماعی بیشترین و علوم پایه کمترین سهم را داشته‌اند؛

- بیشترین سهم منابع مورد استناد در پیوندهای فرارشته‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی به علوم اجتماعی اختصاص یافته و علوم کاربردی دومین حوزه موضوعی پر استناد در پیوندهای فرارشته‌ای کتابداری است. مجموعه زبان و ادبیات، فلسفه و روان‌شناسی، تاریخ و جغرافیا، دین، هنر و علوم پایه به ترتیب اولویت‌های سوم تا هشتم را در این فرآیند به خود اختصاص داده‌اند؛

- طبق الگوی کلی استناد به سایر رشته‌ها، در ابتدا میزان برقراری پیوندهای فرارشته‌ای روندی صعودی داشته و در سال ۱۳۸۰ در بالاترین حد خود قرار گرفته و نسبت به سال ۱۳۷۳ چهار برابر افزایش یافته است. ولی پس از آن از فراوانی پیوندهای فرارشته‌ای کاسته شده و به تدریج روند رو به کاهش آغاز شده است؛

- در زیرمجموعه‌های علوم اجتماعی، کتابداری و امرداری بیشتری نسبت به رشته علوم تربیتی داشته است. جامعه‌شناسی دومین رشته پر استناد این حوزه است؛

- در حوزه علوم کاربردی بیشترین سهم پیوندهای فرارشته‌ای به علوم کامپیوتر اختصاص یافته است؛

- در زیرمجموعه‌های حوزه زبان و ادبیات، بیشترین سهم ادبیات را داشته است؛

- در زیرمجموعه‌های حوزه فلسفه و روان‌شناسی بیشترین سهم به روان‌شناسی اختصاص یافته است؛

- در زیرمجموعه تاریخ و جغرافیا، بیشترین سهم را تاریخ داشته است؛
- در حوزه هنر بیشترین سهم پیوندهای فرارشته‌ای به هنر اسلامی اختصاص یافته است؛

- در زیرمجموعه علوم پایه، شیمی بیشترین استنادها را داشته است؛
- در بین رشته‌های دفترچه راهنمای انتخاب رشته، بیشترین

۲. تحقیق برای بررسی و بازبینی کیفیت ارتباطات فرارشته‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی؛
۳. بررسی زمینه‌ها، خلأها و نیازهای واقعی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی که نیاز به پژوهش‌هایی با رویکردهای فرارشته‌ای دارد؛
۴. بررسی سنجش بازخورد و نتایج و آثار ارتباطات فرارشته‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی بر ابعاد نظری و عملی آن؛
۵. تحقیق برای کشف انگیزه‌های اصلی گرایش موضوعی در ارتباطات فرارشته‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی.

نقد و نظر

اگرچه نگارنده به‌شایستگی به طرح موضوع دست زده و آن را به انجام رسانده است، بهتر بود که در اثر به موارد زیر توجه می‌کرد.

زیباشناسی بصری

ناهماهنگی‌هایی در اثر به چشم می‌خورد که دقت در رعایت آنها می‌توانست متن را زیباتر کند، از جمله:

- عدم رعایت فاصله یکسان بین عنوان و مطلب، به‌طوری که گاه یک سطر و گاه دو سطر میان مطلب و عنوان آن فاصله وجود دارد و ضابطه خاصی در این باره دیده نمی‌شود؛
- عدم رعایت فاصله‌گذاری یکسان بین جداول و عناوین آنها؛
- در فصل چهارم فضای سفید و در واقع خالی بر فضای متن غالب است و به‌صورت ناخوشایند و بدون هیچ ضابطه‌ای بخش‌هایی از صفحات، خالی مانده و مطلب از صفحه بعد شروع شده‌است.

نگارش

نگارنده گاهی دچار خطاهای نگارشی شده است که با بازنگری مجدد و دقت بیشتر می‌توانست از تکرار آنها جلوگیری کند، از جمله:

- علائم نقطه‌گذاری نظیر « . . »؛ در بخش عمده‌ای از متن، که طبق اصول باید بدون فاصله پس از کلمه ماقبل خود بیایند، با یک فاصله قرار گرفته‌اند؛
- بعضی از کلمات مرکب به‌گونه‌ای تحریر شده‌اند که بین دو جزء آنها فاصله افتاده و جزء اول در پایان سطر و جزء دوم در اول سطر بعدی قرار گرفته‌اند؛
- عدم رعایت تورفتگی در شروع بندها؛
- عدم رعایت یکسان نقطه‌گذاری منابع و مأخذ.

مفاهیم

برخی از اشکالات مفهومی نیز در متن دیده می‌شود که به بعضی از آنها اشاره می‌شود:

- بند اول در بخش ۱- ۲ که شامل یک صفحه است، می‌توانست به‌راحتی حذف شود، بدون آنکه به انسجام و هدف اصلی این بخش

که تعریف مسئله است، لطمه‌ای بخورد و بهتر بود این مطالب در مقدمه می‌آمد، اگرچه بخشی از آن در مقدمه تکرار شده است. تنها مطلبی که به تعریف مسئله ارتباط دارد، بند آخر این بخش می‌باشد که سه سطر است:

- محقق در بخش ۱- ۳، «اهمیت و ضرورت تحقیق»، بیان کرده است که بررسی نتایج این پژوهش ضرورت‌ها و توجهات رشته را در دوره زمانی موردبررسی مشخص می‌نماید و از این طریق شاید تصویر روشن‌تری از جایگاه کتابداری میان سایر رشته‌ها برای پژوهشگران، کتابداران و سیاست‌گذاران در طول زمان ترسیم شود. به‌راحتی می‌توان گفت که این ادعا با چنین پژوهشی که در پایان‌نامه صورت گرفته است، قابل تحقق نیست، زیرا وامداری رشته کتابداری به سایر رشته‌ها بررسی شده، نه وامداری سایر رشته‌ها به این رشته. تنها می‌توان ادعای اول مطرح شده در این بخش را پذیرفت:

- با عنایت به این موضوع که هر جمله باید برای حل مسئله مطرح شده باشد، می‌توان چندین لغزش از این قاعده را در پایان‌نامه مشاهده کرد که بی‌شک نقص بزرگی در نگارش پایان‌نامه به‌شمار می‌رود و یک مورد بارز آن از صفحه ۱۷ تا اواسط صفحه ۲۰ اتفاق افتاده است که درباره کلیت ارتباط کتابداری با سایر رشته‌هاست و مسائلی مطرح می‌شود که به نظر هیچ‌کمی به حل مسئله اصلی یعنی وامداری رشته کتابداری به سایر رشته‌ها، نمی‌کند؛

- نگارنده در بخش «بحث و نتیجه‌گیری» بیشتر مطالب فصل قبل را به زبان دیگر مطرح کرده و کمتر به طرح علت‌های احتمالی پرداخته است؛

- نکته قابل ذکر دیگر اینکه، طرح سؤال و رسیدن به پاسخ یک مقوله و به‌کارگیری پاسخ مقوله دیگری است، به‌ویژه اگر سؤال به‌گونه‌ای طرح شود که خواننده از قبل هدف از طرح آن را به‌راحتی درک نکند. متأسفانه نگارنده کمتر به این موضوع پرداخته است که بعد از رسیدن به پاسخ هر یک از پرسش‌ها، با آنها چه می‌توان کرد. برای مثال پرسش مطرح شده این است که، کدام نویسندگان پر استناد بوده‌اند؟ یکی از پاسخ‌های یافته شده، الوین تافلر است. حال با این پرسش و پاسخ چه مشکلی را می‌توان حل کرد؟ به نظر نگارنده باید درباره اینگونه پرسش‌های مطرح در خصوص کل پاسخ‌ها بحث می‌کرد؛

- بهتر بود نگارنده پیشنهادهای اجرایی خود را به بحث پربارتری تبدیل می‌کرد، نه اینکه به سه سطر نوشته بسنده کند، زیرا هدف از نگارش هر چیزی رسیدن به همین نکته است که متأسفانه به‌علت شتاب و عدم بحث، کل دستاورد پایان‌نامه به نوعی زیر سؤال می‌رود؛

- در نهایت اینکه، بهتر بود نگارنده به بررسی دو سویه روابط میان رشته‌های می‌پرداخت تا معلوم شود که رشته کتابداری چقدر در رشته‌های دیگر تأثیر داشته است و رشته‌های دیگر چقدر وامدار کتابداری‌اند.

پی‌نوشت: